

ЦІННОСТІ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

ЦЕННОСТИ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

VALUES OF THE POLITICAL CIVILITY

Політична культура розглядається як складний, динамічний, багаторівневий феномен, який формується під впливом економічних, суспільно-владних, духовних процесів у тій чи іншій державі.

Ключові слова: людина, культура, соціалізація, культуротворення, людинотворення, загальнолюдські цінності.

Политическая культура рассматривается как сложный, динамичный, многоуровневый феномен, который формируется под влиянием экономических, общественно-властных, духовных процессов в том или ином государстве.

Ключевые слова: человек, культура, социализация, культуросозидание, человекоосозидание, общечеловеческие ценности.

The political civility is reviewed as a complex, dynamic and multilayered phenomenon generating forms under influences of economic, social and authoritative, and spiritual processes in this or that country.

Key words: a man, a culture, socialization, culture creation, manmade, universal values.

За змістом політична культура – це специфічний, історично і класово зумовлений продукт життєдіяльності людей, їхньої політичної творчості, що виражає процес освоєння класами, націями, іншими соціальними спільностями та індивідами політичних відносин [4, 207]. Завдяки відтворенню, передаванню з покоління в покоління та засвоєнню попереднього політичного досвіду політична культура розглядається в суспільстві як засіб діяльності людей у сфері політики для реалізації своїх класових, національних та групових інтересів. У загальному розумінні політична культура – це культура політичного мислення й політичної діяльності, міра цивілізованості характеру та способів функціонування політичних інститутів, організації всього політичного життя в суспільстві.

У дослідженнях змісту поняття політичної культури можна виділити два основних підходів. Перший – розглядає політичну культуру як сукупність

(систему) політичних знань, переконань, духовних цінностей, принципів і способів політичної діяльності, політичного досвіду та традицій, а також політичних інститутів. Другий – спеціально наголошує на узагальненій характеристиці людини, на мірі її політичної розвинутості й активності, умінні застосовувати політичні знання на практиці. Прихильники другого підходу вбачають у політичній культурі процес, спосіб, форму реалізації сутнісних сил людини, її знань і суспільно-політичних переконань [2, 134–135]. Слід підкреслити, що нині багато дослідників намагаються поєднати обидва ці підходи. Це дає можливість, розкриваючи поняття політичної культури, ураховувати всі сторони цього суспільного явища.

Формування політичної культури відбувається в процесі суспільно-політичного життя. Політична культура є історично і соціально зумовленим продуктом життєдіяльності людей, їх політичної творчості, що відбиває процес опанування суспільством, націями, класами, іншими соціальними спільнотами та індивідами політичних відносин, а також розвиток їх власної сутності і діяльнісних здатностей як суб'єктів політичного життя. Таким чином, політична культура є складним, динамічним, багаторівневим феноменом, який формується під впливом економічних, суспільно-владних, духовних процесів у тій чи іншій державі.

Кожне суспільство має свою конфігурацію політичної культури. Це залежить від його історії, соціально-класової структури, типу й характеру політичної системи, економічних підвалин та інших обставин. У суспільному житті політична культура є важливим засобом взаємодії особистості й політичної влади. Основне призначення політичної культури полягає не у відчуженні, а в залученні людей до політичної системи і політичної діяльності. Сама діяльність людей у суспільстві не обмежується лише сферою матеріального виробництва, а охоплює і сферу духовного виробництва, і процеси вдосконалення самої людини. Тому можна стверджувати, що політична культура є суспільною цінністю.

Політична культура як цінність характеризується двома основними властивостями: функціональним значенням і особистісним змістом. Функціональне значення політичної культури як цінності – це сукупність суспільно значущих властивостей політичної культури її функцій, що роблять її цінною у даному суспільстві. Особистий зміст політичної культури як цінності, з одного боку, визначається безпосередньо самою політичною культурою, що виконує функцію цінності, з іншого, – залежить від самої людини – носія політичної культури.

Культура як цінність – це явище об'єктивної дійсності з властивостями, не залежними від суб'єкту, але не саме собою, а в своїй позитивній значимості для суб'єкту, а також і спонукання у вигляді норм та ідеалу. Можна сказати, що

у вигляді цінності культура виступає як об'єкт потреби, інтересу суб'єктів (класів, націй, соціальних верств і груп). Проте цінність – не тільки потреба, це й дзеркало суті індивіду.

Отже, якщо культура цінується суспільством, то у суспільному житті вона постає важливим засобом взаємодії особистості і влади, виступає гарантом порядку. Адже основне призначення політичної культури, як складової культуротворення, полягає не у відчуженні, а в залученні людей до політичної системи і політичної діяльності. Сама діяльність людей у суспільстві не обмежується лише сферою матеріального виробництва, а охоплює і сферу духовного виробництва, і процеси вдосконалення самої людини. Держава, право, мораль, наука, релігія – також специфічні види виробництва. Ось чому в процесі політичної діяльності виникають і відтворюються інституційні політичні структури (держава, політичні партії, політичні норми), функціональні структури (способи політичної діяльності); ідеологічні й соціально-психологічні структури (політичні ідеали, теорії, доктрини, історичний досвід, традиції, що позначаються на свідомості). Ці суспільні структури збирають і накопичують необхідну інформацію про політичні відносини та історичний досвід, використання якого допомагає класам, націям, соціальним групам та певним верствам населення реалізувати свої інтереси.

Аналізуючи праці сучасних дослідників політичної культури В. Вашкевича, О. Михайловської та інших [1; 5] можна стверджувати, що політична культура як цінність є засобом виразу людської волі, що виявляється крізь конкретні предмети. Якщо політична культура усвідомлюється як цінність, то вона переходить в переконання індивіда, стає орієнтиром, що визначає спосіб його дії. Інакше кажучи, політична культура стає ціннісною орієнтацією особистості.

З іншого боку політична культура сама містить певні цінності. На думку М. Дмитренка, під цінностями політичної культури слід розуміти такі політичні знання й уявлення, що розглядаються людиною як невід'ємні від її існування, як такі, що надають значущості, сенсу її вчинкам, орієнтують її дії в політичному житті [2, 135]. Отже, цінності є мотиваційним базисом політичної культури, їх руйнування часто переживається людиною як особиста трагедія, а в масштабах суспільства ці процеси можуть призвести до духовної катастрофи. Коли це відбувається, колишня політична культура перестає бути авторитетною інстанцією, яка спроможна регулювати поведінку людей, і в суспільстві починається інтенсивний пошук іншої системи цінностей і політичних орієнтацій.

Аналіз наукових джерел дає підстави віднести до цінностей політичної культури демократію, політичну свободу, політичну участь, соціальну відповідальність, соціальну справедливість, політичні права людини та їх

гарантії. Зазначені політичні цінності можуть розглядатися і як політичний ідеал, тобто те, чого суспільство ще повинно досягти у своєму розвитку [3;8].

Демократія в сучасну епоху є важливою й загально визнаною цінністю політичної культури. Але вона утверджується й набирає справжньої сили тільки за умов, що люди знають, за що вони цінують демократію, чого хочуть досягти і що захищатимуть. Ядро демократії становлять громадянство і громадянськість. Вони означають не тільки (і не стільки) формальну належність людини до держави, політико-юридичний зв'язок із її структурами, скільки розвиненість соціальної свідомості й індивідуальної гідності, спроможність людини усвідомлювати власні інтереси і захищати їх зі знанням справи та з урахуванням інтересів усього суспільства.

Громадянин, його життя і здоров'я, його гідність і чесноти – найголовніше для культури. Сила суспільства і його міць складається саме з освічених і організованих громадян, які шанують силу спільного існування, спільного рішення і відповідної дії. Громадянство як суспільна роль і громадянськість, як сукупність рис, суспільних якостей виконувача цієї ролі уособлює саме дійовий, активний характер соціального буття людини, намагання бути в центрі тих важливих подій, що впливають на життя, визначають майбутнє [5, 109–110].

Іншою цінністю політичної культури є компетентність і відповідальність. Компетентність громадянина – це його знання про те, які існують способи відстоювання прав, свобод, захисту власних інтересів, це та цінність, яка забезпечує життєздатність і стійкість демократичного ладу. Готовність і бажання діяти передбачають відповідальність: усвідомлення того, що “дорослий стан” (а демократія орієнтує людину на те, що вона мусить долати інфантильність, споживацьку налаштованість, надії на патерналізм і опіку) – це обов'язок повною мірою відповідати за прийняті рішення і вчинені дії. У компетенцію громадянина входить увесь спектр його суспільного існування, усе те, що творить мережу соціальних відносин.

В системі цінностей політичної культури важливе місце належить свободі. Фахівці підкреслюють, що з достеменною точністю важко визначити сутність цього явища, проте кожен добре відчуває, коли його свобода утискується або зводиться нанівець [7, 80–82]. Простір свободи – це своєрідний Всесвіт, у якому людина належить сама собі і може приймати будь-які рішення, які стосуються її. Свобода виступає як сфера людської діяльності, в якій суспільна організація нічого не забороняє й нічого не наказує, відтак у цій сфері люди можуть вибирати те, що хочуть, не наражаючись на репресії.

Для того, щоб визначити межі свободи й відповідальності, уникнути надмірних моральних претензій, повинна існувати якась “надлюдська” інстанція, яка не залежала б від чийось особистих уявлень і уподобань, від

чиєїсь окремої волі чи сваволі. Саме таку інстанцію уособлює закон і особливою мірою – Конституція. Її призначення чітко визначити принципи соціального співіснування людей у демократичному суспільстві. Непорушність конституційних засад дає змогу зробити соціальний порядок і взаємне порозуміння незалежними від того, який саме Президент стоїть на чолі держави або яка партія здобула більшість у парламенті. Саме тому правова держава повинна визнавати право свободи, адже як організація, що піднімається над усіма громадянами, не поглинаючи їх, правова держава є нічим іншим, як системою свободи [6, 131–133]. Оскільки в правовій державі права і свободи людини оцінюються вище, ніж владні прерогативи, остільки призначенням Конституції є насамперед забезпечення вільного життя індивідів.

Література:

1. Вашкевич В. Світоглядна складова історичної свідомості сучасної студентської молоді [Текст] // В. Вашкевич. – Людина і політика. – 2004. – № 5. – С.140–144.
2. Дмитренко М. Особливості сучасної політичної культури: проблема визначення [Текст] // М. Дмитренко. – Політичний менеджмент. – 2005. – № 5. – С. 134–138.
3. Кривицька О. Полікультурний мегатренд сучасної України [Текст] // О. Кривицька. – Політичний менеджмент. – 2004. – № 4. – С. 77–85.
4. Лазоренко О.В., Лазоренко О.О. Теорія політології: для тих хто прагне успіху. Навч. пос. [Текст] / О.В. Лазоренко, О.О. Лазоренко. – К.: Вища школа, 1996. – 179 с.
5. Михайловська О. Держава і розвиток інститутів громадянського суспільства [Текст] / О. Михайловська // Політичний менеджмент. – 2005. – № 3. – С. 108-114.
6. Носков В., Кальянов А., Єфросиніна О. Правосвідомість у соціально-політичному розвитку людини [Текст] // Політичний менеджмент. – 2005. – № 5. – С. 125–133.
7. Полтораков О. Свобода як європейська цінність: філософсько-політологічний аналіз [Текст] / О. Полтораков // Проблема свободи у теоретичній та практичній філософії // Матеріали X Харківських міжнародних Сковородинівських читань. В. 2 ч. Ч. 2. – Харків: Екограф, 2003. – С. 80–82.
8. Розумний М. Український персоналізм як фактор політичної культури [Текст] // М. Розумний. – Політичний менеджмент. – 2005. – № 3. – С. 91–99.